

DEDNA POGODBA

Nina Scortegagna Kavčnik,

*univerzitetna diplomirana pravnica, magistrica pravnih znanosti,
svetovalka v pravosodju na Okrožnem sodišču v Ljubljani*

1. UVOD

Dedna pogodba je dednopravna pogodba v ožjem smislu.¹ Gre za pozitivno ali klasično dednopravno pogodbo.² V 103. členu Zakona o dedovanju³ (ZD) je dedna pogodba opredeljena kot pogodba, s katero kdo zapušča svojo zapuščino ali njen del sopogodbeniku ali komu drugemu. Dedno pogodbo skleneta živa sopogodbenika, učinkuje pa šele ob smrti sopogodbenika, ki je v pogodbi zapustnik. Takšna pogodba je po ZD neveljavna, nična.

V sistemih, ki poznajo dedno pogodbo kot pravni naslov za dedovanje, dedna pogodba prevlada nad oporoko. V dedni pogodbi je zapustnikova izjava volje vezana na izjavo volje druge pogodbenice, zato je zapustnik kasneje ne more spremeniti z enostransko izjavo volje, to je z lastno oporoko. Oporoka z drugačno vsebino, kot jo ima dedna pogodba, bi bila neveljavna.

2. UREDITEV DEDNE POGODBE PRI NAS

2.1. Razvoj in zgodovina dednih pogodb

Pred uveljavitvijo Obligacijskega zakonika⁴ (OZ) je pri nas veljal Obči državljanski zakonik⁵ (ODZ), ki je materijo dednih pogodb urejal v poglavju ženitnih pogodb. ODZ je določal, da se lahko dedne pogodbe o celotni zapuščini ali njenem delu veljavno sklepajo le med zakonci in da zanje velja enaka oblika kot

¹ J. Metelko, nav. delo, str. 1212.

² V. Žnidaršič Skubic, nav. delo (2005), str. 371.

³ Ur. l. RS, št. 73/04 in nasl.

⁴ Ur. l. RS, št. 83/01 in nasl.

⁵ ODZ v besedilu treh novel z dne 1. junija 1811, št. 946 zb. p. z, Ljubljana 1928.

za pisne oporoke. S tako pogodbo se je bodoča zapuščina obljubila in obljuba sprejela. Dedna pogodba ni ovirala zakonca, da bi poljubno ravnal s svojim premoženjem, zato sta zakonca kljub sklenjeni dedni pogodbi lahko s svojim premoženjem poljubno razpolagala s pravnimi posli med živimi. Pravica, ki je izvirala iz pogodbe, je nastala šele s smrtjo zapustnika in je ni bilo mogoče prenesti na koga drugega, če pogodbeni dedič zapustnika ni preživel. Tudi ni bilo mogoče zahtevati zavarovanja zaradi bodoče dediščine. Zapustnik pa se vseeno ni mogel povsem odpovedati svobodi oporočnega razpolaganja, zato je bila ena četrtina premoženja pridržana za oporočna razpolaganja. Sopogodbenik na škodo drugega zakonca ni smel preklicati dedne pogodbe, smel pa je uveljavljati njeno razveljavitev po določbah zakona.

Navedena pravna ureditev je bila odpravljena po drugi svetovni vojni. Povojni zvezni Zakon o dedovanju⁶ (povojni ZD), ki ga je sprejela Zvezna ljudska skupščina 23. aprila 1955 in je začel veljati 11. julija 1955, dednih pogodb ni poznal, jih je pa omenjal v členih od 108 do 110. Povojni ZD je imel pravni temelj v 18. členu Ustave iz leta 1946, ki je določala, da je zajamčeno dedovanje zasebne lastnine in da pravico dedovanja določa zakon. S tem zakonom je bil urejen prenos premoženja z umrlega na dediče enotno za vso državo, s čimer je bila v veliki meri odpravljena neenotnost v praksi, ki je bila nujna tudi na manjših področjih, kot posledica pomanjkanja pozitivnih predpisov v območju razvijajočih se družinskih in lastninskih pravnih odnosov socialistične družbene ureditve. Dedovanje po novih predpisih se v bistvu ni razlikovalo od dosedanjega in po svojih temeljnih določilih tudi ne od dednopravnih predpisov meščanskih držav. Povojni ZD pa je vseboval posebnosti in značilnosti, ki so kazale na spremenjene družbene razmere in so ustrezale posebni ureditvi družinskih in lastninskih pravnih odnosov ter so nosile izrazit pečat socialističnega prava. Take posebnosti so bile npr. dedovanje nezakonskih otrok, zakonita pravica do nujnega deleža zakonca, odprava fidejkomisarične substitucije, odprava dednih pogodb itd. Osnova za dedovanje je bila oporoka, če oporoke ni bilo, pa zakon. Dednih pogodb, ki so jih poznali in uporabljali prej, s sprejetjem povojnega ZD ni bilo več. Določal je, da dedne pogodbe, ki so bile sklenjene pred uveljavitvijo zakona, to je pred 11. julijem 1955, veljajo samo, če je zapustnik umrl pred tem dnem, če v dveh letih po tem datumu umre, če postane nesposoben, da bi napravil oporoko, ali če kako drugače nima možnosti, da bi napravil novo oporoko. Dedne pogodbe, ki so bile napravljene pred 11. julijem 1955, se lahko torej prekličejo z vsako oporoko. S tem je uveljavljeno načelo, da se zapustnik ne more še med živimi s pogodbo zavezati, komu mora zapustiti svoje premoženje.⁷

⁶ Ur. l. FLRJ, št. 20/55.

⁷ <www.dolenjskilist.si/media/arhiv-pdf/dl/1955/DL_1955_11_11_45_0296.pdf> (10. 11. 2013).

V skladu s povojnim ZD so bile neveljavne pogodbe:

- pogodba, s katero kdo zapušča svojo zapuščino sopogodbeniku ali komu drugemu,
- pogodba, s katero kdo odtuji pričakovano dediščino,
- pogodba o dediščini po kom drugem, ki je še živ,
- pogodba o volilu ali kateri drugi koristi, ki jo kakšen pogodbenik pričakuje iz dedovanja, ki še ni uvedeno,
- pogodba, s katero se kdo zaveže, da bo v svoji oporoki kaj določil oziroma da česa ne bo določil ali pa da bo preklical kakšno določilo svoje oporoke oziroma da ga ne bo preklical.

Veljavni ZD vse naštetе pogodbe določa kot neveljavne.

Razlogi za tako povojno ureditev so bili med drugim posledica drugačnega gledanja na zasebno lastnino. Drugačne ocene nekaterih teoretikov niso prepričljive, saj prevlada stališče preživelosti instituta omejevanja svobode testiranja (kot osebne pravice). Pri povojni ureditvi velja opozoriti, da je našla razmeroma mehko rešitev za tedaj veljavne dednopravne pogodbe, ko je v prehodnih in končnih določilih povojnega ZD določala, da se izraz volje v takih pogodbah šteje za izraz volje v oporoki.⁸

2.2. Stališče do dednih pogodb v našem pravu

V pravni teoriji pri različnih avtorjih in tudi v sami sodni praksi najdemo dokaj podobne argumente, ki zagovarjajo obstoječo pravno ureditev neveljavnosti dednih pogodb.

Eno temeljnih izhodišč je trditev, da naj bi se s tem, ko ZD ne dopušča sklepanja dednih pogodb, zapustniku omogočilo v resnici svobodno razpolaganje s svojim premoženjem *mortis causa*. S tem ko naš pravni red pozna le eno od oblik razpolaganja s premoženjem *mortis causa*, to je oporoko, naj bi bila zagotovljena polna svoboda zapustnikovega razpolaganja s svojim premoženjem, saj gre tu le za izjavo njegove volje, s katero vse do smrti ni vezan. Kadarkoli jo lahko spremeni ali pa napravi novo oporoko, staro uniči in podobno.⁹

Za nemoralno naj bi se tako štelo, če kdo razpolaga s svojo svobodo urejanja pravnih razmerij. Samoumevno je, da se vsakdo svojim pravicam lahko odreče, da je torej svoboden v svoji odločitvi. Predaleč pa naj bi segel poseg v njegovo svobodo, če razlogi, zaradi katerih bi upravičenec izpodbijal kakšno pravno

⁸ J. Metelko, nav. delo, str. 1213.

⁹ V. Žnidaršič Skubic, nav. delo (2008), str. 97.

razmerje ali zahteval njegovo razvezo, še niso nastali takrat, ko se svoji pravici odreče. Njegova svoboda naj bi bila s tem okrnjena, saj bi bila njegova odločitev omejena zaradi tega, ker dejanskega stanja v času odreka še ni poznal in tako v resnici položaja še ni mogel prav presoditi ali pravno kvalificirati. V primeru, ko zaradi svojega odreka kasneje, ko mu je položaj znan, ne more več ukrepati, bi bilo treba šteti, da je njegova svoboda okrnjena. Ker gre za izredno pomembno dobrino človekove osebnosti, naj bi takšno okrnitev kvalificirali za nasprotno načelo morale.¹⁰ Zato verjetno prevladujejo razlogi za ohranitev obstoječe ureditve, da so pogodbe, s katerimi se pogodbenik zavezuje glede razpolaganja s premoženjem, ki ga bo imel v trenutku smrti, praviloma neveljavne.¹¹

Naše pravo je zavzelo stališče, da mora biti zapustnikova pravica, da v mejah zakona prosto razpolaga s svojim premoženjem, varovana vse do smrti. Zaradi tega je vsaka pogodbeno določena vezanost glede razpolaganja s premoženjem nedopustna, saj tako zapustnik ni več svoboden v razpolaganju s svojim premoženjem, kajti pogodbe ne more enostransko preklicati, kot to lahko stori pri oporoki. Zato je nična tudi pogodba, s katero se zapustnik zaveže, da bo sopogodbeniku ali komu drugemu naklonil volilo ali drugo korist.¹²

2.3. Stališče Ustavnega sodišča Republike Slovenije (US RS) do dednih pogodb

US RS se je v odločbi U-I-123/94¹³ z dne 9. julija 1994 izreklo o ustavnosti določbe 103. člena ZD glede prepovedi sklepanja dednih pogodb. Izreklo se je, da določba ZD, ki ne dopušča, da bi kdo s pogodbo zapustil svojo zapuščino sopogodbeniku ali komu drugemu, ni v neskladju z Ustavo RS.

V navedeni odločbi je šlo predvsem za vprašanje, ali bi bilo dopustno, da se zapustnik odreče pravici do svobodnega testiranja (če zakon tega ne bi oviral), oziroma ali je omejitev avtonomije stranke lahko namenjena tudi varovanju osebnostnih pravic.

Po mnenju US RS se načeloma vsak lahko odreče svojim posamičnim pravicam, vendar pa v primeru, da posameznik dejanskega stanja v trenutku, ko se nečemu odpoveduje, še ne pozna in ga zato tudi ne more pravilno presoditi in pravno kvalificirati, ni tako. Po večinskem mnenju teorije naj bi v tem primeru poseg v posameznikovo svobodo segel predaleč. Šteje se, da je v primeru, ko

¹⁰ S. Cigoj, nav. delo, str. 68–69.

¹¹ V. Rijavec, nav. delo, str. IV–V.

¹² A. Smole, nav. delo, str. 185.

¹³ <odlocitve.us-rs.si/usrs/us-odl.nsf/o/678F5F7E10A7499BC125717200280D8E> (10. 11. 2013).

zaradi svojega odreka kasneje, ko mu je položaj znan, ne more več ukrepati, posameznikova svoboda okrnjena. Ker pa je ta zelo pomembna dobrina človekove osebnosti, se takšna okrnitev šteje za nasprotno načelom morale.

US RS tudi meni, da glede na to, da se v nekaterih naši ustavni ureditvi podobnih ureditvah dedna pogodba ne šteje za način razpolaganja s premoženjem, ki bi nasprotoval uresničevanju zagotovljenih človekovih pravic in svoboščin, v načelu takšno razpolaganje s premoženjem tudi z našo ureditvijo ne bi bilo v neskladju. Vendar pa to po vsem navedenem ne pomeni, da ureditev, ki te možnosti ne daje, ni prav tako v skladu z Ustavo RS. Razpolaganji s premoženjem na način, ki ga na splošno omogoča dedna pogodba, in na način, ki ga omogoča oporoka, sta med seboj primerljivi, saj sta v obeh primerih izraz lastninske pravice. Zakonodajalec zato lahko med dvema možnostma izbira in se odloči le za tistega od obeh načinov razpolaganja, ki ga ob upoštevanju funkcij lastnine šteje za primernejšega. Očitek, da je izpodbijana ureditev izraz negacije lastnine, ki je bila značilna za prejšnjo ustavno ureditev, ne vzdrži, saj je bila utemeljena z razlogom zadostnosti zakonitega in oporočnega dedovanja, ki prevladuje tudi v drugih pravnih ureditvah.

2.4. Kritika odločbe US RS

Velja poudariti, da je odločitev US RS starejšega datuma in bi ponovna ustavna presoja mogoče zavzela drugačno stališče do presoje ustavnosti 103. člena ZD.

Predstavljena odločba US RS je po mnenju Žnidaršič Skubičeve pomanjkljiva oziroma ne dovolj (teoretično) utemeljena v dveh točkah:

1. Prvi očitek se nanaša na utemeljitev US RS, zakaj dedna pogodba v primeru, da bi veljavno pravo dovoljevalo njeno sklepanje, v našem pravnem redu ne bi bila protiustavna.

Žnidaršičeva poudarja, da je argumentacija, ki vsebuje zgolj sklicevanje na dejstvo, da takšna pogodba ni protiustavna v državi, ki ima podobno ustavnopravno ureditev, kot je slovenska, bistveno preskromna oziroma premalo natančna. Še posebej se zdi (pre)kratek in (pre)jedrnat zaključek US RS pomanjkljiv v luči njegovega poprejšnjega obsežnega utemeljevanja teorije, ki dokazuje, da je omejevanje svobode testiranja s pomočjo dedne pogodbe v nasprotju z moralo in kot takšno tudi v nasprotju z Ustavo RS.¹⁴

2. Drugi očitek se nanaša na nerazumljiv zaključek US RS, da je zakonodajalec tisti, ki naj bi se, ob uporabi načela izključnosti, moral odločati med dvema

¹⁴ V. Žnidaršič Skubic, nav. delo (2005), str. 385.

načinoma urejanja prehoda zapuščine *mortis causa*, to je med dedno pogodbo in oporoko.

Slednje ne pomeni samo dejstva, da je izbira med dvema pravnima temeljema dedovanja v pristojnosti zakonodajalca, ampak tudi to, da mora zakonodajalec s tem, ko enega od njiju uzakoni, drugega izpustiti. Ni jasno, zakaj je US RS prišlo do takšnega zaključka, saj oba instituta ob primerni zakonski ureditvi naravno sobivata oziroma obstajata drug poleg drugega in se ne izključujeta. Potrebe po odpravi enega na račun drugega ni. Res pa je, da je dedna pogodba v sistemih, ki jo dovoljujejo, po svoji intenziteti »najmočnejši« pravni temelj dedovanja. To pa pomeni, da lahko pride do oporočnega ali zakonitega dedovanja samo v primeru, ko ni dedne pogodbe oziroma se zakonito ali oporočno dedovanje izvede le glede tistega dela zapuščine, ki ni zajeto z dedno pogodbo.¹⁵

Glede odločitve US RS pa bi tudi sama dodala en očitek. V našem pravnem redu je bila dedna pogodba že urejena, vendar je bila kasneje zaradi takšnih in drugačnih razlogov odpravljena. Dejstvo je, da zakonodajalec lahko materijo dedne pogodbe uredi tako, da bo ustrezala že obstoječemu sistemu dedovanja v našem prostoru in da ne bo omejevala ali negirala drugih institutov, ki jih področje dedovanja že pozna. Zapustniku bi bilo treba dati možnost, da se sam odloča, kako bo s svojim premoženjem razpolagal, tako *inter vivos* kot *mortis causa*, ter mu tudi dati možnost, da kasneje sam nosi posledice svojih odločitev. Nedvomno bi velikokrat prišlo do situacij, ko bi zapustnik zaradi drugačnega položaja ravnal drugače. Razlog za neuvedbo dednih pogodb, češ da bi bilo razpolaganje z dedno pogodbo nemoralno, ker zapustnik ob njeni sklenitvi še ne pozna celotnega dejanskega stanja, ne vzdrži. Tudi pogodbenik ob sklenitvi drugih dednopravnih pogodb ali drugih pogodb ne pozna dejanskega stanja v celoti. Pri vsakem pogodbenem razpolaganju obstaja tveganje nastanka spremenjenih okoliščin, ki jih stranke niso vnaprej predvidele, kar pa ni razlog za nesklepanje pravnih poslov. Največkrat je tveganje vključeno v samo bistvo posla.

Podobna situacija glede tveganja se pojavlja tudi pri sporazumu o odpovedi neuvedenemu dedovanju. Pri tem pravnem poslu se potomec vnaprej odpove še neuvedenemu dedovanju po svojem predniku. Odpoved neuvedenemu dedovanju se nanaša tako na premoženje, ki ga ima prednik v času sklenitve pravnega posla, kot bodoče premoženje, ki ga lahko prednik do svoje smrti še pridobi. Premoženje prednika se lahko občutno poveča. Potomec ob sklenitvi sporazuma ne more vedeti, kolikšnemu premoženju se dejansko odpoveduje, ker mu to ob sklenitvi ni znano. V praksi je nemalo primerov, ko se potomec neuvedenemu dedovanju ne bi odpovedal, če bi vedel, koliko premoženja bo prednik do svoje smrti še pridobil. Tako je tudi ta pravni posel povezan s tve-

¹⁵ Prav tam.

ganjem, sicer na strani potomca, in je kljub temu edina veljavna dednoppravna pogodba pri nas. Nedvomno pa je bil ta institut v naš pravni red uveden, ker pomeni urejanje razmerij v družini, kar bi bil pa lahko tudi eden pomembnejših razlogov za uvedbo dedne pogodbe.

3. RAZLOGI ZA UVEDBO DEDNE POGODBE V PRAVNI RED RS

3.1. Ustavnopravni vidik

Pravica do dedovanja je kot ena temeljnih pravic zagotovljena že v Ustavi RS. Ob prepovedi sklepanja dednih pogodb se lahko postavi vprašanje, ali je obstoječa dednoppravna ureditev, glede na (novo) ustavno ureditev, (še) primerena. Stališče US RS poznamo: rešitev vprašanja ureditve pravnih temeljev za dedovanje je v pristojnosti zakonodajalca. Veljavno pravo, ki sklepanja dedne pogodbe ne dovoljuje, ni v nasprotju z Ustavo RS oziroma ne kolidira s pravico do zasebne lastnine do dedovanja.¹⁶

Ob upoštevanju predstavljenega stališča US RS se lahko še vedno sprašujemo, ali ne bi veljalo, glede na to, da je z novo ustavno ureditvijo v Sloveniji zasebna lastnina dobila svoje staro, lahko bi rekli, tudi klasično mesto v pravnem sistemu, razmišljati o vrnitvi temeljnih civilnopravnih načel na področje dedovanja. Načeli avtonomije volje pogodbenih strank in dispozitivnosti pravnih norm bi morda lahko pripeljali nazaj tudi institut dedne pogodbe. Ni prepričljivih razlogov za trditev, da je ta v celoti nesprejemljiva za naš pravni red. Iz tega razloga bi lahko vsakemu posameznemu zapustniku prepustili izbiro, da se svobodno odloči, ali bo s svojim premoženjem *mortis causa* razpolagal z institutom oporoke ali dedne pogodbe. V nasprotnem primeru ščitimo posameznika pred njim samim, iz česar izhaja pretirano paternalističen odnos države do posameznika.¹⁷

3.2. Potreba v praksi

Če bi v naš pravni red uvedli dedno pogodbo, bi s tem pridobili tretji dedni naslov – poleg zakona in oporoke. Tako bi bila možnost izbire prepuščena zapustniku in ne zakonodajalcu.

Za uvedbo dedne pogodbe v naš pravni sistem govorijo predvsem praktične potrebe. Naj navedem nekaj primerov:

¹⁶ Prav tam, str. 388.

¹⁷ Prav tam.

1. Sin podjetnika se bo lažje odločil za delo v družinskem podjetju, če bo gotov, da ga bo tudi podedoval. Oporoka, ki je enostransko preklicna, mu te varnosti ne omogoča.
2. Velikokrat zakonca želita, da bi preživeli zakonec podedoval vse premoženje umrlega zakonca. Po sedanji ureditvi lahko ni tako, ker imajo zakoniti dediči pravico do nujnega deleža.
3. Starša želita, da bi vse njuno premoženje podedoval nepreskrbljen otrok in ne že preskrbljeni otroci.
4. Želja, da bi družinsko podjetje ostalo celota in da se ne bi delilo.

Namen in glavna značilnost dedne pogodbe je njena trdnost in dokončna ureditev razmerij. Trdnost se kaže v vezanosti obeh pogodbenih strank. Dedna pogodba daje strankam predvsem možnost, da svoja razmerja uredijo trajno in da pravnih razmerij ni mogoče spreminjati.

V sedanjem pravnem sistemu poznamo celo vrsto pogodb, ki pa ne ponujajo rešitve, kot bi jo lahko dedna pogodba. Glavna značilnost darilne pogodbe za primer smrti je njena neodplačnost in si darovalec v njej ne more pridržati protidajatev. Pri izročilni pogodbi premoženje izročevalca preide v trenutku sklenitve pogodbe, česar predvsem starejši ljudje ne želijo, saj biti lastnik nepremičnine še vedno pomeni status v družbi, podobno je pri pogodbi o preužitku. Pri pogodbi o dosmrtnem preživljanju pa si preživljanec sicer lahko pridrži protidajatev. Dejansko v našem pravnem sistemu ni pogodbe, ki bi dosegala enake učinke in posledice, kot bi jih lahko dedna pogodba.

Zakonodajalec trenutno zapustniku ne ponuja rešitve, ki bi pomenila dokončno ureditev razmerij, sklenjenih za časa življenja, vendar z učinkom po smrti. Z dednopravnimi pogodbami, ki jih naše pravo dopušča, lahko stranke svoja razmerja uredijo le delno. V praksi je mogoče opaziti, da ljudi pri razpolaganju za primer smrti najbolj ovira ustanova nujnega deleža.

4. ŽENITNE POGODBE IN DEDNA POGODBA

Poglavitna vsebina ženitne pogodbe je opredelitev premoženjskih razmerij med zakoncema. Pri nas imamo kogentni režim, ki velja za vse zakonce, režim skupnega in posebnega premoženja zakoncev in drugačni dogovori niso mogoči, zato ženitnih pogodb ne poznamo oziroma jih zakonodaja ne ureja. Zakonca lahko med seboj sicer sklepata vse pravne posle, ne moreta pa skleniti ženitne pogodbe in določiti poljubnega premoženjskega režima, ki bi jima ustrežal.¹⁸

¹⁸ V. Žnidaršič, nav. delo (2002), str. 301.

Prva značilnost, ki jo lahko opazimo ob primerjanju naše zakonodaje oziroma določb o premoženjskem režimu med zakoncema s predpisi primerjalnega prava, je velika razlika v številu določb v korist drugih zakonodaj. Že na prvi pogled se kaže podnormiranost našega prava na tem področju. To je predvsem posledica družbenega sistema, v katerem so nastale, ki v nasprotju z današnjim lastninski pravici in s tem tudi avtonomiji pogodbenih strank v tipično civilnopravnih razmerjih ni priznaval tolikšne vrednosti, kot to velja danes. Temeljna pomanjkljivost veljavne ureditve se tako kaže v sistemski ureditvi premoženjskega režima med zakoncema, ki je zakonski, obligatoren in na ta način skorajda v celoti opušča pogodbeno komponento. Ali drugače: naša veljavna ureditev ne pozna oziroma ne dovoljuje pogodbenih premoženjskih režimov za urejanje premoženjskih razmerij med zakoncema in jih seveda tudi ne ureja. Podnormiranost pa se deloma kaže tudi v premajhni natančnosti reševanja posameznih vprašanj, ki jih zakon sicer okvirno ureja.¹⁹

Ustava RS o premoženjskih razmerjih med zakoncema posebej ne govori, vsebuje pa v 33. členu splošno lastninsko pravno določbo, ki zagotavlja pravico do zasebne lastnine in do dedovanja. Pomembna je tudi določba 67. člena Ustave RS, da zakon predpisuje način pridobivanja in uživanja lastnine tako, da je zagotovljena njena gospodarska, socialna in ekološka funkcija, določa pa tudi način in pogoje dedovanja.²⁰

Glede na to, da je z novo ustavno ureditvijo v Sloveniji zasebna lastnina dobila svoj stari, klasični položaj v pravnem sistemu, saj ni več delitve na zasebno in družbeno premoženje in imamo vedno znanega titularja lastninske pravice, lahko sklepamo tudi na vrnitev temeljnih civilnopravnih načel, ki obvladujejo lastninsko pravno področje. Med njimi sta najpomembnejši načeli avtonomije volje pogodbenih strank in dispozitivnosti pravnih norm, ki se lahko odpravi-ta ali omejita le pod posebnimi, z zakonom določenimi pogoji, iz utemeljenih razlogov. Na področju civilnopravno obarvanega dela premoženjskih razmerij – na področju premoženjskega režima torej (drugače od preživitve) – morata imeti omenjeni načeli večjo veljavo v skladu z novo ustavno ureditvijo lastninske pravice. Omejitve v smislu sedanje zakonske ureditve, ki skoraj ne dovoljujejo nikakršnega dogovarjanja glede premoženjskega režima med zakoncema, so preostre. Tudi z interpretacijo ustavne določbe o socialni funkciji lastninske pravice ni mogoče poseči tako daleč, da bi utemeljevali prisilno naravo veljavnega premoženjskega režima in izključevali vsakršno možnost sklepanja pogodbe o ureditvi premoženjskopravnih razmerij. Posega v avtonomijo volje posameznega zakonca torej ne upravičuje nikakršna pravica ali interes, ki bi imel

¹⁹ Prav tam.

²⁰ Prav tam.

v danem primeru prednost pred svobodo odločanja dveh samostojnih subjektov. Zakonca morata imeti zagotovljeno svobodo, da se samostojno odločita za drugačno rešitev, kot jima jo ponuja zakon, če jima ta ne ustreza. Država lahko z določitvijo posameznih prisilnih norm, ne pa celotnega premoženjskega režima, zadrži monopol le na področju zaščite določenih oseb, v prvi vrsti otrok, pa tudi upnikov in varnosti pravnega prometa. Posebej velja omeniti interese, za varovanje katerih se je Ustava RS posebej zavezala v tretjem odstavku 53. člena, po katerem država varuje družino, materinstvo, očetovstvo, otroke in mladino ter ustvarja za to varstvo potrebne razmere. Če pa zakonca svojega upravičenja ne izkoristita oziroma svoje volje posebej ne izrazita (ne skleneta pogodbe o ureditvi premoženjskopravnih razmerij), naj obvelja rešitev, ki jo opredeljujejo zakonske določbe.²¹

Kršitev ustavnih določb oziroma njihovega namena se tako kaže predvsem v smislu prepovedovanja svobode pogodbenega dogovarjanja na področju, na katerem pravega razloga oziroma utemeljitve za kaj takega ni. Resda je veljavni, obligatorni režim premoženjske skupnosti prinesel veliko dobrega v smislu premoženjske enakopravnosti med možem in ženo, vendarle pa to danes ne more biti razlog za vztrajanje pri njegovi prisilni naravi. Če se zakonca odločita za drugačno rešitev, ki se jima zdi za njuno razmerje primernejša, četudi je na prvi pogled do enega od njiju nepravilna, obenem pa so izpolnjene določene predpostavke za veljavnost njunega dogovora oziroma pogodbe o ureditvi premoženjskopravnih razmerij, ki so praviloma nekoliko strožje kot pri običajnih pravnih poslih, ni razloga, da je pravo ne bi upoštevalo. Omenjene ugotovitve dejstva, da je obligatorna narava veljavnega premoženjskega režima med zakoncema že zdaj na neki način pomanjkljiva, saj se lahko zakonca kadarkoli, že v času trajanja zakonske zveze, odločita za razdelitev skupnega premoženja, kar pravzaprav pomeni, da zakonca lahko, vsaj za premoženje, ki je ob delitvi že pridobljeno, *de facto* sporazumno vzpostavita režim ločenega premoženja, v ničemer ne spreminjajo.²²

Uvajanje možnosti zakoncev oziroma bodočih zakoncev, da se o medsebojnem premoženjskem režimu svobodneje dogovarjata, je navsezadnje tudi sprejemanje nazorov, ki jih pozna skorajda celotna t. i. civilnopravna Evropa. Ni razlogov, da bi ta vidik, ob dejstvu vključenosti Slovenije v Evropsko unijo, zanemarili.²³

Pri tem si lahko zastavimo vprašanje, ali bi bilo smiselno v primeru, da ideja o dovolitvi sklepanja dednih pogodb nasploh ne bi bila sprejemljiva, sprejeti vsaj idejo o dovolitvi sklepanja dednopravnih klavzul v ženitnih pogodbah

²¹ Prav tam.

²² Prav tam.

²³ Prav tam.

oziroma dovoliti sklepanje dednih pogodb med zakonci.²⁴ Za to se zavzema Žnidaršičeva,²⁵ ki pritrjuje stališču Metelka ter navaja, da bi bilo smiselno kot upravičence za sklepanje dednih pogodb določiti (vsaj) zakonce. Podobno stališče je zavzel tudi Metelko,²⁶ ki meni, da ob upoštevanju dejstva, da zakonca živita v tesni življenjski skupnosti, ki je hkrati gospodarska skupnost, ob njuni močni povezanosti z vrsto skupnih interesov družinskega pomena, zoper takšno rešitev ne bi smelo biti pomislekov načelne narave.

Nekateri avtorji menijo, da je primernejša ureditev, ki določa, da z ženitnimi pogodbami stranke ne bi mogle v celoti izključiti dednih pravic družinskih članov. Še posebej naj to ne bi bilo dovoljeno brez kakršnegakoli obvestila ali pogovora o tem s potencialnimi dediči. Menijo, da je koncept, ki dovoljuje, da zakonca s sklenitvijo ženitne pogodbe prizadeneta interese dedičev, v nasprotju s temeljnimi načeli dednega prava in pravičnosti. Veliko družinskih članov je lahko namenilo neki zakonski zvezi precej časa, denarja in dela (energije). Prav tako je blagor otrok (tako psihološki kot ekonomski) dostikrat odvisen od obstoja zakonske zveze. Družinskopravna razmerja so že toliko specifična, da tudi sklepanje pogodb med zakoncema, čeravno gre za njuna medsebojna premoženjska razmerja, vpliva na razmerja z drugimi.²⁷

5. PREMISLEKI K UREDITVI DEDNE POGODBE

Dedno pogodbo bi lahko opredelili kot pogodbo, ki ima dvojno pravno naravo: je pravni posel za primer smrti in je pogodba. Ker je pravni posel za primer smrti, veljajo določbe, ki sicer veljajo za izjave poslednje volje. Na drugi strani pa za dedno pogodbo kot pogodbo veljajo splošna pravila obligacijskega prava. Vsekakor pa bi moral biti institut dedne pogodbe v našem pravu urejen tako, da ne bi negiral drugih, že veljavnih institutov dednega prava.

Pri ureditvi dedne pogodbe bi veljalo razmisliti predvsem o naslednjem:

1. Dedna pogodba bi morala biti sklenjena v obliki notarskega zapisa ob sočasni navzočnosti obeh pogodbenih strank in morebiti še ob sočasni navzočnosti dveh zapisnih prič.
2. Uvesti bi morali register dednih pogodb (po sistemu, kot deluje register oporok in kot je predviden register sporazumov o odpovedi neuvedenemu dedovanju), ki bi ga vodila Notarska zbornica Slovenije.

²⁴ V. Žnidaršič Skubic, nav. delo (2005), str. 387.

²⁵ Natančneje gl. prav tam, str. 385.

²⁶ J. Metelko, nav. delo, str. 1212.

²⁷ V. Žnidaršič, nav. delo (2002), str. 314–315.

3. Ali bi bil lahko predmet dedne pogodbe celotna zapuščina ali le del (upoštevaje trenutno dedno zakonodajo)?
4. Če bi veljalo, da se zapustnik svoji pravici do svobode testiranja ne more povsem odpovedati, bi bil torej del premoženja pridržan za razpolaganje z oporoko. V tem primeru bi bilo treba opredeliti usodo premoženja v primeru, da zapustnik ne bi napravil oporoke. Ali bi šlo to premoženje zakonitim dedičem ali pogodbenemu dediču?
5. Ker je dedna pogodba strogo osebni akt, bi morale veljati, da zastopanje zapustnika ni dovoljeno in da bi zapustnik lahko sklenil dedno pogodbo le osebno.
6. Za veljavnost dedne pogodbe bi moral zapustnik imeti popolno poslovno sposobnost in ne le oporočne sposobnosti.
7. Natančno bi bilo treba opredeliti, kako je z zapustnikovimi kasnejšimi razpolaganji za primer smrti, torej z razpolaganji po že sklenjeni dedni pogodbi, in kakšne pravice bi imel sopogodbenik v tem primeru.
8. Ali bi bila pravica pogodbenega zapustnika glede razpolaganja s svojim premoženjem za časa življenja omejena in kakšno pravno varstvo bi šlo pogodbenemu upravičencu? Ali bi imel pogodbeni upravičenec zoper obdarjenca obogatitveni zahtevek in kakšen zahtevek bi imel zoper pogodbenega zapustnika (npr. zahtevek na opustitev neodplačnega razpolaganja)?
9. Ali bi bilo smiselno za nepremično premoženje, ki bi bilo predmet dedne pogodbe, v zemljiško knjigo vknjižiti prepoved odtujitve in obremenitve v korist pogodbenega upravičenca in breme pogodbenega zapustnika?
10. Urediti bi bilo treba razveljavitve dedne pogodbe s sporazumom pogodbenih strank. Sporazumna razveljavitev bi morala biti sklenjena enako kot sama sklenitev pogodbe, v obliki notarskega zapisa.
11. Urediti bi bilo treba pogodbeni odstop od dedne pogodbe. Da bi omilili pogodbeno vezanost pogodbenega zapustnika, bi si ta v dedni pogodbi lahko pridržal pravico do enostranskega odstopa od pogodbe, s čimer bi pogodbeni upravičenec ob sklenitvi pogodbe soglašal, zato kasneje pravnega varstva ne bi potreboval, saj je v to pravico pogodbenega zapustnika privolil.
12. Urediti bi bilo treba odstop od dedne pogodbe na podlagi zakona. Zakon bi lahko priznaval zapustniku, da odstopi od pogodbe iz razlogov, taksoativno naštetih v zakonu, npr. zaradi neizpolnjevanja obveznosti s strani pogodbenega upravičenca do zapustnika, zaradi hude nehvaležnosti ipd.
13. Lahko bi bila urejena možnost preklica dedne pogodbe v primeru kasnejšega rojstva otrok.

14. Lahko bi se navezovali na pravila za izpodbijanje pogodbe, kot veljajo v civilnem pravu, ali na pravila, ki veljajo za izpodbijanje oporoke.
15. Urediti bi bilo treba primere ničnosti dedne pogodbe.
16. Ureditev prenehanja dedne pogodbe na podlagi zakona zaradi smrti pogodbenega dediča pred zapustnikom, zaradi dedne nesposobnosti v času nastopa dednega primera, zaradi dedne nevrednosti ipd.

6. PRIMERJALNOPRAVNI PREGLED

Dedno pogodbo poznajo oziroma ji priznavajo veljavo pravni redi germanškega območja (Nemčija, Avstrija, Švica). Rimsko pravo dedne pogodbe ni dovoljevalo, saj je pomenila nedopustno omejevanje svobode testiranja. Tako romanski krog načeloma še vedno zavrača dedne pogodbe. Izjema so dedne pogodbe med zakonci.²⁸

6.1. Francija²⁹

6.1.1. Dedni naslov

V Franciji je veljavni dedni naslov samo zakon, zato velja prepoved pogodbenega spreminjanja dednega reda, razen določenih izjem, ki jih bomo obravnavali v nadaljevanju. Deduje se na podlagi zakona, z razpolaganjem za primer smrti pa ni mogoče določiti dediča, ampak se lahko ustanovi le volilo, torej določi volilojemnik legatar, tudi če volilo obsega celotno zapuščino oporočitelja. Francosko pravo oporočitelju ne daje pravice, da sam določi svojega dediča, ker je dedni naslov samo zakon, vendar mu omogoča, da z odredbo o volilu razpolaga glede svojega premoženja. Iz tega razloga pozna francosko pravo tri vrste volil.

Po načinu nastanka je razpolaganje za primer smrti:

- enostransko (oporoka) ali
- dvostransko (dedna pogodba, *institution contractuelle*), ki je v francoskem pravu dovoljeno le izjemoma.

Po dednopravni vsebini lahko razpolaganje za primer smrti vsebuje:

1. odredbo o volilu, ki pa je lahko:
 - univerzalno volilo (*legs universel*), ki se nanaša na celotno zapuščino, ali

²⁸ V. Rijavec, nav. delo, str. III.

²⁹ Povzeto po H. Dyson, nav. delo, str. 298, in M. Ferid in H. J. Sonnenberg, nav. delo, str. 522–552.

- volilo dela zapuščine (*legs á titre universel*), katerega vsebina je določena kvota zapuščine, ali
 - volilo predmeta (*legs á titre particulier*), kadar gre za naklonilo enega ali več predmetov iz zapuščine.
2. katero drugo odredbo, npr. o razdedinjenju, imenovanju izvršitelja oporoke, fidejkomisarični substituciji, navadni substituciji ali končno o starševski odredbi delitve.

Univerzalni upravičenec na podlagi oporoke, kateremu je naklonjena celotna zapuščina, je univerzalni legatar (*légataire universel*). Kar zadeva prehod pravic in obveznosti, še posebej neposrednosti dedovanja in s tem povezane pridobitve dednopravne »*saisine*«³⁰ ter posebnih zahtev za uveljavljanje pravic, pridobljenih iz zapuščine, navzven, je univerzalni legatar dejansko v enakem položaju kot dedič takrat, kadar ne obstajajo nujni dediči in kadar pridobi pravice na podlagi javne oporoke. Glede odgovornosti za dolgove se univerzalni legatarji in legatarji dela zapuščine obravnavajo tako kot dediči, torej kot univerzalni pravni nasledniki, tudi če obstajajo upravičenci do nujnega deleža. Univerzalni legatar in legatar dela zapuščine nista *heres*, ampak *locoheredis*.

V Franciji ureja materijo dednih pogodb Code civil³¹ (CC).³² V Franciji velja prepoved sklepanja dednih pogodb. Tako kot univerzalni legatar se obravnava prejemnik naklonila na podlagi enega v francoskem pravu dopustnih primerov t. i. *institution contractuelle*, dedne pogodbe, ki je izjema od prepovedi sklepanja dednih pogodb. Dovoljen je, ker gre za institut darila, ki je vsebovan v ženitnih pogodbah (*contract de mariage*), in gre za darilo enega zakonca drugemu zakoncu v času trajanja njune zakonske zveze. Francoska teorija poudarja, da je institut *donations de biens á venir* predvsem v interesu zakonske zveze zakoncev in družine.³³ Pri institutu *donations de biens á venir* gre za darilo, njegova pravna narava pa je nekje vmes med voljo in pogodbo. Institut te vrste je

³⁰ Izraz izhaja iz starovisokonemške besede *sazjan*: *setzen, einsetzen* (postaviti). Izraz *saisine* pomeni pravni naslov za izvrševanje pravic. V francoskem dednem pravu se definira negativno, in sicer je s *saisine* odveč posebna uvedba v posest na zapuščini. Posledica je, da s smrtjo ne preide le lastninska pravica na zapuščini, ampak pomeni tudi možnost, da se pridobljene pravice uveljavijo navzven. *Saisine* ponuja možnost, da se pravice iz zapuščine uveljavijo, ne da bi bilo treba izkazati posebno uvedbo v posest. Več o tem glej M. Ferid in H. J. Sonnenberg, prav tam, str. 591.

³¹ CC je zakonik, ki je izšel leta 1804 in je zajemal celotno civilno pravo. Nastal je po francoski revoluciji (1789–1794) in je zelo moderen zakonik. V njem je poudarjena vloga državljana. CC daje velik pomen človekovim pravicam in svoboščinam. Pri nas je bil v veljavi v času Ilirskih provinc od leta 1809 do leta 1813.

³² <www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070721> (10. 11. 2013).

³³ H. Dyson, nav. delo, str. 298.

bil v Franciji kot proizvod fevdalnega sistema z revolucijo odpravljen, kasneje pa je bil s CC ponovno uveden.³⁴

Poklicanosti k dedovanju se ni mogoče ogniti s pravnimi posli med živimi, kar omogoča institut odpovedi neuvedenemu dedovanju v nemškem pravu. V takem primeru bi šlo za ničen pravni posel glede bodoče dediščine.

6.2. Nedopustnost sklepanja dednih pogodb

Sklepanje dednih pogodb (*pactes de succession futures*) oz. sklepanje sporazumov glede zapuščine nekoga, ki še živi, je ne glede na to, ali gre za dediščino ene od strank sporazuma ali dediščino nekoga tretjega, prepovedano. Edina izjema velja v primeru ločitve zakoncev od mize in postelje.

Narava dedne pogodbe tudi ni v skladu s pravilom, da ni mogoče nečesa dati in hkrati zadržati (*donner et retenir ne vaut*).

Prepoved sklepanja pogodb o dedovanju, ki še ni uvedeno, je v Franciji del javnega reda (*ordre public*). CC prepoveduje odpoved neuvedenemu dedovanju, prodajo dediščine pred nastopom dednega primera, darilno pogodbo glede bodočega premoženja med živimi in s tem prepoved darila bodoče zapuščine ter izključuje spremembo zakonitega dednega reda z ženitno pogodbo. Izrecno pa dovoljuje *institutions contractuelles* in darila med zakoncema z ženitno pogodbo ali pred sklenitvijo zakonske zveze ter pogodbe, s katerimi starši razdelijo svoje premoženje (*partage d'ascendant*), pod pogojem, da to storijo z darilom za časa življenja (*donation-partage*).

6.2.1. Institutions contractuelles

Institutions contractuelles je sporazum oz. pogodba, s katero ena stranka drugi obljubi, da ji bo v primeru svoje smrti izročila vse svoje premoženje ali le del tega. Ta institut pomeni izjemo od prepovedi sklepanja dednih pogodb o bodoči dediščini. Gre za odstopanje od prepovedi pogodbenega spreminjanja dednega reda, in sicer s sklenitvijo sporazuma med zakoncema.

Dejansko gre za dedno pogodbo oz. pogodbo o volilu, ki pa je veljavna samo pod naslednjimi pogoji. Mora iti za naklonilo tretjega zaročencema ali enemu od bodočih zakoncev ob sklenitvi zakonske zveze ali za naklonilo med zakoncema z ženitno pogodbo (*contract de mariage*) ali med trajanjem zakonske zveze.

³⁴ Prav tam.

6.2.2. Dedna pogodba s strani tretjih v korist zakoncev

Tretji lahko zakoncema ne glede na to, ali je z njima v sorodstvu ali ne, ne pa tudi njunim bodočim otrokom, ob sklenitvi zakonske zveze podari svoje premoženje ali del tega, lahko pa zakoncema in njunim bodočim otrokom, ki se bodo rodili v času njune zakonske zveze, nakloni premoženje ali del tega, ki ga bo imel ob svoji smrti. To lahko stori na več načinov:

- a) s pogodbo za primer smrti,
- b) s kombinacijo obeh tipov pogodb z namenom poklonitve tako sedanjega premoženja kot tudi premoženja, ki ga bo imel ob svoji smrti,
- c) z dvema ločenima pravnima poslom, in sicer darilno pogodbo za časa življenja, katere predmet je njegovo sedanje premoženje, in dedno pogodbo, katere predmet je premoženje, ki ga bo imel ob svoji smrti.

- a) Dedna pogodba s strani tretjega v korist bodočih zakoncev ali njunih (bodočih) otrok

Dedna pogodba s strani tretjega mora biti sklenjena v sami ženitni pogodbi, ta pa mora biti sklenjena v obliki notarskega zapisa.

Tretji, ki izroča, obdrži na izročenem premoženju vse pravice in ostane lastnik premoženja vse do smrti. Edina izjema je, da s tem premoženjem ne sme več neodplačno razpolagati, bodisi s pravnim poslom za časa življenja bodisi s pravnim poslom za primer smrti. Izročitelj si lahko s pogodbo pridrži možnost, da lahko razpolaga za primer smrti. Odplačna razpolaganja so dopustna še naprej. Zapustnik se tudi ne sme zavezati, da se bo vzdržal odplačnih razpolaganj. Takšna pogodbeni klavzula bi bila v nasprotju s kogentnimi določbami CC in tako nična. Pravica odplačnega razpolaganja je tako pomembna, da lahko tisti, ki izroča, svoje premoženje odsvoji za odmeno dosmrtno rente pod pogojem, da tega ne stori le z namenom, da bi se izognil učinkom dedne pogodbe.

Posebna značilnost te pogodbe je njena nepreklicnost. Zaradi povezave z ženitno pogodbo je bila možnost razveljavitve do premoženjske reforme leta 1965 popolnoma izključena, danes pa je sprememba ženitne pogodbe mogoča samo pod posebej določenimi izjemnimi pogoji. Stranke pa se v sami pogodbi lahko dogovorijo za razvezni pogoj. Lahko pride do preklica s sodno odločbo po smrti tistega, ki izroča samo zaradi neizpolnitve katerega od v dedni pogodbi dogovorjenih nalogov izročitelja. Preklic zaradi nehvaležnosti ne pride v poštev. Posebna vrsta preklica v primeru, da se izročitelju po dedni pogodbi kasneje rodijo otroci, je v korist tistega, ki je z dedno pogodbo razpolagal.

b) Pogodba glede sedanjega in bodočega premoženja
(*donation cumulative des biens présents et à venir*)

Dedna pogodba je lahko oblikovana tako, da daje upravičencu po dedni pogodbi možnost izbire, ali želi prejeti premoženje, obstoječe v času sklenitve dedne pogodbe, ali premoženje, obstoječe v času nastopa dedovanja. V tem primeru gre za alternativno in ne kumulativno postavitev legatarja.

V vsakem primeru mora biti ženitni pogodbi obvezno priložen seznam premoženja in dragocenosti. Če izbere pridobitelj premoženje v času sklenitve dedne pogodbe, utegne to zanj pomeniti prednost, saj to pomeni odpravo oziroma retroaktivno neveljavnost ne le medtem sklenjenih neodplačnih pravnih poslov izročitelja, ampak tudi odplačnih pravnih poslov, ki niso združljivi s pravico pridobitelja. Če pridobitelj izbere premoženje, obstoječe v času sklenitve dedne pogodbe, jamči za zapustnikove obveznosti, ki obstajajo v času sklenitve pogodbe. Če pa izbere premoženje, obstoječe v času nastopa dednega primera, pa jamči kot postavljeni dedič oziroma legatar. S tem se izogne tveganju morebitne izgube ali zmanjšanja premoženja zapustnika, saj točno ve, kakšno aktivo in pasivo bo moral prevzeti ob nastopu dednega primera. Ta vrsta dedne pogodbe se v praksi ne uporablja pogosto, saj se zapustnik s to pogodbo odreče vsaki aktivni udeležbi v pravnem prometu glede premoženja, ki je predmet pogodbe.

c) Obljuba enakopravnosti – enakost (*promesse d'égalité*)

Promesse d'égalité je oblika razpolaganja, s katero starši enemu od otrok ob njegovi poroki v njegovi ženitni pogodbi obljubijo enakopravnost z drugimi njunimi otroci. Izročitelja se s to pogodbo ne odpovesta pravici razpolaganja s svojim premoženjem v korist drugih oseb, ne njunih otrok. Starša se odpovesta neenakemu obravnavanju svojih otrok.

6.2.3. Dedna pogodba med zakoncema

Tradicionalna prepoved sklepanja dednih pogodb je bila omiljena z reformo prava premoženjske skupnosti leta 1965. Že do takrat so imele ženitne pogodbe, v katerih je bilo dogovorjeno, da pri prenehanju premoženjskega režima zakoncev enemu od zakoncev pripade določen del skupnega premoženja, veljaven učinek. Kadar pa se takšne klavzule o pričakovani pravici nanašajo na posebno premoženje enega od zakoncev, so se te klavzule tolmačile kot kršitev prepovedi sklepanja dednih pogodb in so bile nične. Takšna praksa je imela negativne učinke predvsem takrat, kadar je k posebnemu premoženju prej umrlega zakonca spadalo podjetje. To podjetje je na ta način postalo del delitvene mase. Z reformo iz leta 1965 je postal dopusten tudi pogodbeni dogovor o pričakovani pravici glede posebnega premoženja zakoncev v primeru, da

umre prvi. Drugi zakonec, ki je tako pogodbeno prevzel določeno premoženje, si je to moral všteti v svoj dedni delež. Pogodba lahko določa tudi modalitete vrednotenja in odplačila. V primeru nesoglasja določi vrednost sodišče. Dediči lahko pozovejo pridobitelja, da se o vrednosti izreče v roku enega meseca. Če se po poteku rokov ne izreče, je pričakovana pravica razveljavljena.

Pravne koristi, dogovorjene z ženitno pogodbo, se ne štejejo za darilo. To še posebej velja za pričakovano pravico brez vračunanja v dedni delež in dogovor o neenakomerni delitvi premoženja. Če ima eden od zakoncev otroke iz prejšnje zakonske zveze, zaradi njihove zaščite velja, da če ima ženitna pogodba učinek, da eden od zakoncev dobi več, kot je bilo dopustno in določeno z zakonom za razpolaganja za primer smrti, je glede presežka ženitna pogodba neveljavna.

a) Dedna pogodba v ženitni pogodbi

Zakonca lahko z razpolaganjem za primer smrti v obliki dedne pogodbe drug drugega postavita za dediča. Gre za neke vrste darilno klavzulo, ki jo lahko (bodoča) zakonca sprejmeta v svojo ženitno pogodbo. Na njeni podlagi lahko oba ali pa le eden od njiju razpolagata s svojo zapuščino, to je s premoženjem, ki ga bosta imela ob smrti, ali z določenim delom tega premoženja v korist drugega zakonca ali pa v korist otrok, ki se bodo rodili v njuni zakonski zvezi. Pri tem nobeden od (bodočih) otrok ne sme biti obravnavan slabše kot drugi, vsi morajo biti obravnavani enakopravno.

Dedna pogodba je mogoča med zakoncema pod enakimi pogoji kot v primeru, ko je izročitelj tretja oseba. Vseeno pa veljajo nekatere posebnosti:

- je preklicna zaradi nehvaležnosti,
- ne izgubi pravne veljave, če se zakoncema naknadno rodijo otroci,
- v primeru smrti pridobitelja pred izročiteljem ne učinkuje v korist otrok, rojenih v času trajanja zakonske zveze, saj imajo ti v vsakem primeru zakonite dedne pravice,
- mladoletni zakonec lahko v ženitni pogodbi s pomočjo oseb, katerih soglasje je potrebno za sklenitev ženitne pogodbe, izjemoma razpolaga za primer smrti z dedno pogodbo.

b) Sklenitev dedne pogodbe med trajanjem zakonske zveze

Tudi med trajanjem zakonske zveze lahko zakonca skleneta dedno pogodbo, čeprav načeloma ne moreta več skleniti ženitne pogodbe. Za takšno dedno pogodbo veljajo pravila darilne pogodbe za časa življenja, pod pogoji:

- pogodba mora biti sklenjena v notarski obliki,
- vzajemna naklonila so lahko vsebovana v isti listini,

- zakonec lahko razpolaga tudi glede bodočega premoženja, še posebej glede premoženja v času njegove smrti, tudi v korist drugega zakonca,
- dedna pogodba je med trajanjem zakonske zveze preklicna.

6.3. Nemčija³⁵

6.3.1. Pojem

Dedno pogodbo (*Erbvertrag*) ureja Bürgerliches Gesetzbuch (BGB) v par. 2274 do 2302. Nemški dednopravni red jo izrecno dovoljuje in jo določa poleg oporoke in zakona kot tretji naslov za dedovanje.

Dedna pogodba je pravni posel, ki ima dvojno naravo: je pravni posel za primer smrti in je pogodba. Ker je pravni posel za primer smrti, velja, da določbe, ki veljajo sicer za izjave poslednje volje, veljajo tudi za dedno pogodbo. Na drugi strani pa dedno pogodbo obravnava kot pogodbo obligacijskega prava, to pomeni, da se pri presojanju sposobnosti za sklepanje takšne pogodbe uporabljajo splošna pravila civilnega prava.³⁶ Za dedno pogodbo pretežno analogno veljajo določbe zakona o oporočnih naklonilih in nalogih.

Zapustnik lahko razpolaga s svojim premoženjem *mortis causa* tudi pogodbeno. Takšna pogodba in razpolaganja zapustnika v njej učinkujejo šele po smrti zapustnika ter so enostransko nepreklicna, kar pomeni, da zapustnik razpolaganj iz dedne pogodbe ne more enostransko preklicati.

Namen dedne pogodbe je zagotoviti trdno zavezo zapustnika, da bo premoženje zapustil določeni osebi. Predvsem je takšna zaveza praviloma v interesu sopogodbenika. Zapustnik od sopogodbenika pričakuje določene usluge, storitve, pomoč ali pa da bo sopogodbenik napravil kakšna druga razpolaganja v njegovo korist.

6.3.2. Sklenitev

a) Oblika

Dedna pogodba mora biti sklenjena pred notarjem, v notarski obliki, ob sočasni navzočnosti obeh pogodbenih strank. Predpisana je enaka obličnost kot za javno oporoko, izključene pa so dedne pogodbe v obliki lastnoročne ali izredne oporoke. Pogoju predpisane obličnosti je zadoščeno tudi, če se dedna pogodba sklene v obliki sodne poravnave. V takem primeru mora pogodbeni zapustnik svojo izjavo podati osebno pred sodiščem. Ker je za sklenitev dedne

³⁵ Povzeto po P. Gottwald, D. Schwab in E. Büttner, nav. delo, str. 134–137, in H. Brox, nav. delo, str. 60–160.

³⁶ V. Žnidaršič Skubic, nav. delo (2005), str. 381.

pogodbe predpisana obličnost javne oporoke, veljajo zanjo pretežno tudi za javno oporoko predvidene določbe zakona.

b) Poslovna sposobnost strank in zastopanje

Za dedno pogodbo podobno kot za oporoko velja, da je strogo osebni akt, kar pomeni, da zastopanje zapustnika ni dovoljeno. Zapustnik lahko sklene dedno pogodbo le osebno. Lahko pa dedno pogodbo v imenu in za račun pogodbenega dediča sklene njegov zakoniti zastopnik ali pooblaščenec. Za veljavnost dedne pogodbe mora zapustnik imeti popolno poslovno sposobnost, oporočna sposobnost ne zadostuje. Zakonec ali zaročenec lahko sklene dedno pogodbo kot zapustnik z zakoncem, tudi če ima omejeno poslovno sposobnost. Ta izjema je dovoljena zato, ker se dedna pogodba pogosto sklepa z ženitno pogodbo. V tem primeru potrebuje odobritev zastopnika, če je zastopnik skrbnik, pa mora pogodbo odobriti družinsko sodišče.³⁷ Če želi zapustnik dedno pogodbo preklicati, preklic ne sme biti narejen s pomočjo posrednika, zapustnik pa, čeprav ima le omejeno poslovno sposobnost, pri preklicu dedne pogodbe ne potrebuje odobritve zastopnika.

c) Plomba, hramba in odprtje dedne pogodbe

Plomba in uradna hramba dedne pogodbe nista predpostavki za veljavnost pogodbe, vendar naj bi se načelno izvajali. Glede pristojnosti in postopka uradne hrambe veljajo določbe o oporoki. Stranki dedne pogodbe lahko uradno hrambo tudi izključita, potem ostane dedna pogodba v hrambi pri notarju. Če se dedna pogodba vzame v hrambo, je treba obema strankama izdati potrdilo. Glede na to, da lahko stranki uradno hrambo izključita, lahko ob vsakem času zahtevata tudi njeno prenehanje. Listino v takem primeru nato hrani notar ali katera od pogodbenih strank.

V primeru smrti ene od pogodbenih strank je treba razglasiti le razpolaganja te stranke. Razpolaganja druge stranke, ki se lahko obravnavajo ločeno, ostanejo zaupna.

6.3.3. Določila, vsebovana v dedni pogodbi

Razpolaganja zapustnika, ki ne zadevajo določitve dediča, volila ali naloga, ne morejo biti razpolaganja z dedno pogodbo. Stranka dedne pogodbe lahko sprejme v njej enostransko določene odredbe, ki jih lahko napravi tudi v oporoki, vendar te odredbe ali razpolaganja stranke ne zavezujejo.

³⁷ Navedena določba drugega odstavka par. 2275 BGB velja od 1. januarja 1992 in velja le za mladoletna zakonca ali zaročenca, kajti od tega dne dalje ne obstaja več omejena poslovna sposobnost polnoletnih.

Če stranki dedne pogodbe to želita, glede določitve dediča, volila ali naloga obstaja zapustnikova zaveza. Samo v tem obsegu gre dejansko za pogodbeno razpolaganje, ki tvorijo posebnost dedne pogodbe. Dedna pogodba je zato tako pogodba, v kateri je vsaj ena odredba pogodbeno. Če iz razlage dedne pogodbe izhaja, da pri nobenem od razpolaganj ni bilo pogodbene volje, ne gre za dedno pogodbo, tudi če sta stranki pogodbo tako poimenovali. V tem primeru gre lahko za oporoko.

6.3.4. Vrste

a) Enostranske in dvostranske dedne pogodbe

Enostranske so tiste, pri katerih samo ena stranka, pogodbeni zapustnik, pogodbeno razpolaga za primer smrti. Druga pogodbeno stranka le sprejme izjavo zapustnika, zato da bi se dosegel učinek pogodbene vezanosti zapustnika ali pa da se zapustnik zaveže samo obligacijskopravno za časa življenja.

Dvostranske dedne pogodbe pa so tiste, pri katerih obe pogodbeni stranki pogodbeno razpolagata za primer smrti in se tako zavezujeta. Obe stranki sta pogodbeno zapustnika. Če obe stranki dedne pogodbe razpolagata za primer smrti, lahko pride do medsebojne odvisnosti obeh razpolaganj. Če sta se z dedno pogodbo zavezali obe pogodbeni stranki oziroma sta obe pogodbeni stranki razpolagali s svojim premoženjem za primer smrti, neveljavnost ene zaveze avtomatično povzroči tudi neveljavnost druge zaveze.

b) Odplačne in neodplačne dedne pogodbe

Pri odplačni dedni pogodbi obstaja odvisnost med pogodbeno zavezo zapustnika in obveznostjo sopogodbena. Zapustnik razpolaga pogodbeno zato, ker mu je sopogodbena izpolnil kakšno obveznost ali pa se je s pogodbo zavezal izpolniti kakšno obveznost. Če sopogodbena svoje obveznosti ne izpolni, če jo slabo izpolni ali če ni veljavno nastala, lahko zapustnik odstopi od pogodbenega razpolaganja.

6.3.5. Učinek zaveze

a) Prejšnja in bodoča razpolaganja

Prejšnja razpolaganja za primer smrti so neveljavna, če škodujejo pravici upravičenca po dedni pogodbi. Z oškodovanjem je mišljena vsaka pravna omejitev pravice upravičenca. K temu se štejejo tudi primeri, pri katerih bi prejšnje razpolaganje za primer smrti omejilo ali obremenilo pravico pogodbenega upravičenca.

Kasnejša razpolaganja za primer smrti ne morejo razveljaviti prejšnjih razpolaganj po dedni pogodbi, nasprotno, so nična, če škodujejo pravici pogodbene-

ga upravičenca. Pogodbeno razpolaganje povzroči omejitev svobode testiranja in izhaja iz narave dedne pogodbe ter služi varstvu sopogodbenika.

b) Razpolaganja za časa življenja

Pravica pogodbenega zapustnika, da glede svojega premoženja razpolaga za časa življenja, ni omejena. Zakon daje pogodbenemu upravičencu pri razpolaganju za časa življenja šibko varstvo:

1. Sopogodbenik lahko v primeru, ko zapustnik podari premoženje, ki je predmet dedne pogodbe, z namenom oškodovanja njegovih pravic, po smrti zapustnika, proti obdarjencu uveljavlja obogatitveni zahtevek, ki zastara v treh letih od pridobitve dediščine.

Zapustnik mora imeti namen oškodovati sopogodbenika že ob poklonitvi darila. Kadar pa ima zapustnik z darilom namen oškodovanja, nastane s pridobitvijo zapuščine obogatitveni zahtevek pogodbenega dediča naproti obdarjencu. Ta mora zahtevano izročiti, tudi če ni vedel za dedno pogodbo in oškodovalni namen darovalca. Če je za to vedel, odgovarja strožje.

Pogodbeni dedič nima do zapustnika nobenega zahtevka, niti na opustitev neodplačnega razpolaganja.

2. Pogodbeni volilojemnik (legatar) je zaščiten s tem, da v kolikor je izpolnitev volila postala nemogoča ali delno nemogoča zaradi oškodovalnega nagiba zapustnika, lahko upravičenec od dediča zahteva izpolnitev ali denarno nadomestilo.

6.3.5.1. Izjeme od učinka zaveze

a) Pridržek

Pogodbeni zapustnik si lahko v dedni pogodbi pridrži pravico spremembe na podlagi razpolaganja za primer smrti. V tem primeru se pogodbeni partner odpove zakonitemu varstvu. Ker lahko pri pogodbenem razpolaganju s pridržkom zapustnik za primer smrti razpolaga drugače, ni učinka zaveze.

Če gre pridržek tako daleč, da obsega vsa razpolaganja v pogodbi, manjka vsakršen učinek zaveze in v tem primeru ne gre za dedno pogodbo, kajti dedna pogodba mora vsebovati vsaj eno pogodbeno razpolaganje.

b) Omejitev z dobrim namenom

Omejitev z dobrim namenom pride v poštev, kadar je pogodbeni upravičenec potomec, ki je tudi nujni dedič, je pa zapravljivec ali tako zadolžen, da je njegova kasnejša pridobitev znatno ogrožena. V tem primeru lahko zapustnik potomčevo pridobitev omeji z razpolaganjem za primer smrti. To lahko stori s

fidejkomisarično substitucijo v korist zakonitega dediča potomca ali z odredbo o izvrševanju oporoke za časa življenja potomca.

c) Soglasje pogodbenega upravičenca

Če je pogodbeni partner zapustnika hkrati tudi pogodbeni upravičenec, ki se strinja z zapustnikovim razpolaganjem za primer smrti, ki krni njegove pravice, potem so ta razpolaganja veljavna tudi proti njemu. To velja tudi takrat, ko pogodbeni partner in pogodbeni upravičenec nista ista oseba in pogodbeni upravičenec soglaša z manj ugodnim položajem.

6.3.6. Sporazumna razveljavitev, odstop in izpodbijanje dedne pogodbe

6.3.6.1. Sporazumna razveljavitev

a) Pogodba o razveljavitvi dedne pogodbe

Dedna pogodba se lahko razveljavi s sporazumom pogodbenih strank. Sporazum o razveljavitvi mora biti podan v enaki obliki kot dedna pogodba in se ne more skleniti po smrti ene od pogodbenih strank. Učinkuje tako, da pogodbeni razpolaganja nimajo več učinka. V dvomu se šteje, da tudi enostranska razpolaganja izgubijo veljavo.

b) Skupna razveljavitvena oporoka

Za zakonca je razveljavitev dedne pogodbe lažja, saj jo lahko celotno ali delno razveljavita tudi s skupno oporoko. Ta določba se lahko uporabi samo, če sta bili stranki zakonca že ob sklenitvi pogodbe, ni pa razloga, da se ne bi uporabila tudi, kadar sta stranki v trenutku razveljavitve zakonca, saj lahko skupno oporoko napravita samo zakonca.

c) Razveljavitvena oporoka s soglasjem pogodbenega partnerja

Če dedna pogodba vsebuje pogodbeno razpolaganje, ki določa volilo ali nalog, lahko zapustnik to razpolaganje razveljavi z oporoko. Pri razveljavitvi mora soglašati pogodbeni partner zapustnika, čigar interesi so s tem varovani.

V vsakem primeru mora biti zapustnikova izjava o razdrtju dedne pogodbe narejena v obliki notarskega zapisa in dana drugi stranki.

6.3.6.2. Odstop od dedne pogodbe

Če si je zapustnik v dedni pogodbi pridržal pravico do odstopa od dedne pogodbe, lahko pogodbeni razpolaganja enostransko razveljavi z izjavo o odstopu. Pogodbeni dedič varstva ne potrebuje, saj je pri sklenitvi dedne pogodbe

privolil v to pravico zapustnika. Pridržek o odstopu se lahko nanaša na celotno dedno pogodbo ali le na njen del.

Zakon pa priznava zapustniku tudi zakonito pravico do odstopa od pogodbe v dveh primerih:

- a) Zapustnik lahko odstopi od dedne pogodbe, če pogodbeni upravičenec, ki ni nujno tudi pogodbeni dedič, stori prestop, ki daje zapustniku pravico, da mu odvzame nujni delež. Če upravičenec ne spada v krog nujnih dedičev, obstaja pravica do odstopa v primeru takšnih prestopov, ki bi upravičevali odvzem nujnega deleža pri potomcih.
- b) Zapustnik ima pravico do odstopa v primeru, da je pogodbeni dedič zapustniku do njegove smrti zavezan izpolnjevati ponavljajoče se obveznosti, zapustnik pa je pogodbeno razpolagal zaradi te obveznosti, ki pa je razveljavljena pred smrtjo zapustnika.

Izjava o odstopu mora biti v notarski obliki in naslovljena na pogodbenega dediča, iz nje pa mora biti razvidno, da zapustnik odstopa od vseh pogodbenih razpolaganj ali le od nekaterih. Pogodbenemu dediču mora biti poslan izvirnik ali odpravek izjave, prepis ne zadošča, sicer je odstop neveljaven.

Pri dvostranski dedni pogodbi se razveljavi celotna dedna pogodba. Če je zapustnik v razveljavljeni dedni pogodbi pogodbeno razpolagal glede na dogovorjeno obveznost pogodbenega dediča, je v dvomu tudi ta obveznost razveljavljena.

Če umre pogodbeni dedič, pa lahko zapustnik kot upravičenec do odstopa razveljavi pogodbeno razpolaganje z oporoko, in sicer navadno z oporoko o preklicu.

6.3.6.3. Izpodbijanje

Zakon razlikuje tri primere:

- a) Če je tudi pogodbeni dedič v dedni pogodbi podal svojo izjavo, ki pa ni razpolaganje za primer smrti, veljajo za izpodbijanje splošne določbe.
- b) Če je zapustnik v dedni pogodbi razpolagal enostransko, veljajo pravila za izpodbijanje oporoke. Zapustnik lahko prekliče dedno pogodbo oziroma razpolaganje in mu dedne pogodbe ni treba izpodbijati.
- c) Posebnost je pri pogodbeno zavezujočih razpolaganjih. Ker je zapustnik v tem primeru zavezan v interesu pogodbenega dediča in pogodbe ne more enostransko preklicati, obstaja potreba po izpodbijanju na strani zapustnika. Po njegovi smrti lahko izpodbijajo pogodbo tiste osebe, katerim bi bila razveljavitev v korist. Pogodbo lahko izpodbijajo zaradi zmote in protipravne grožnje.

Dedno pogodbo mora zapustnik izpodbijati osebno, pogodbeno zastopanje ni dovoljeno. Izjava zapustnika mora biti podana v notarski obliki in pogodbeni dedič jo mora sprejeti. Izpodbijanje je vezano na določen rok, in sicer lahko dedno pogodbo izpodbija v roku enega leta, odkar je zvedel za razlog izpodbijanja, oziroma v primeru groženj po prenehanju stiske. Tretji, ki ima pravico izpodbijati pogodbo, pa je ni upravičen izpodbijati takrat, kadar je že zapustnik pustil, da je potekel rok, in ni izpodbijal.

6.3.7. Ničnost dedne pogodbe

Na ničnost se lahko sklicuje vsak. Kadar v dedni pogodbi obe stranki pogodbeno razpolagata, ničnost enega razpolaganja povzroči tudi ničnost drugega. Pri enostranskih razpolaganjih ničnost enega razpolaganja v oporoki ne povzroči ničnosti drugih razpolaganj. Kadar je nična celotna dedna pogodba, so nična tudi enostranska razpolaganja, če ne pride do konverzije v oporoko.

Dedna pogodba je nična, če ni sestavljena v notarski obliki ob sočasni navzočnosti obeh strank.

6.4. Avstrija³⁸

6.4.1. Pojem

Po avstrijskem pravu lahko dedno pogodbo skleneta zakonca. Z njo se obljubi bodoča zapuščina ali njen del in se obljuba sprejme. Za veljavnost takšne pogodbe je potrebno, da je sklenjena v pisni obliki v obliki notarskega zapisa z vsemi predpostavkami pisne oporoke.

Dedna pogodba tvori tretji dedni naslov, poleg zakona in oporoke, nikakor pa ne povzroča premoženjskopравnih učinkov pred nastopom dedovanja.

Upravičenca za sklenitve dedne pogodbe sta le zakonca in zaročenca pod pogojem, da kasneje skleneta zakonsko zvezo. Iz tega razloga je zakonodajalec uvrstil določbe o dedni pogodbi med ženitne pogodbe, čeprav dedna pogodba ni ženitna pogodba. Veljavno nemško, švicarsko in avstrijsko pravo dedni pogodbi priznava zavezujoče učinke, avstrijsko pravo pa drugače od nemškega in švicarskega omejuje pravico do sklenitve dedne pogodbe le na zakonce. Kljub sklenjeni dedni pogodbi lahko zakonca poljubno razpolagata s svojim premoženjem s pravnimi posli med živimi.³⁹

Četrtna vsega premoženja mora biti pridržana za razpolaganje z oporoko. Zapustnik se tako svoji pravici do svobode testiranja ne more povsem odpo-

³⁸ Povzeto po F. Gschnitzer, nav. delo, str. 12–50.

³⁹ V. Rijavec, nav. delo, str. III.

vedati. Če zapustnik oporoke ne napravi, ta delež ne pripade pogodbenemu dediču, četudi bi mu bila obljubljena vsa zapuščina, temveč zakonitim dedičem.

Dedna pogodba tudi ni oporoke z dodanim dogovorom, da je ni mogoče preklicati. Zato je bilo v avstrijski teoriji sprejeto mnenje, da je dedna pogodba pogodba dednega prava *sui generis*.⁴⁰

6.4.2. Vrste⁴¹

Dedna pogodba je lahko:

- enostranska: A s pogodbo z B-jem postavi B-ja ali C-ja za dediča; enostranskost pomeni, da je s pogodbo vezan le A,
- dvostranska: A in B s pogodbo postavita C-ja za svojega dediča, pogodba je dvostransko zavezujoča,
- vzajemna: A in B postavita drug drugega za dediča; vzajemne pogodbe so hkrati dvostranske.

6.4.3. Predpostavke za veljavnost

- a) Dedna pogodba mora biti sklenjena v obliki notarskega zapisa ob navzočnosti dveh prič.
- b) Glede dedne pogodbe se uporabijo določbe pogodbenega prava, npr. glede poslovne sposobnosti, pogojev, ker pa je tudi dednopravni posel, je treba uporabiti tudi določbe dednega prava, npr. glede oblike, pravice do nujnega deleža.
- c) Pogodbena partnerja sta lahko izključno zakonca ali zaročenca, pod pogojem, da kasneje skleneta zakonsko zvezo. Pogodbena partnerja postavita drug drugega za dediča ali pa ena pogodbena stranka postavi drugo za dediča.
- d) Zastopanje je izključeno. Če je zapustnik poslovno nesposoben, ne more skleniti dedne pogodbe.
- e) Novejša teorija dopušča tudi dedne pogodbe v korist tretjega s polnim učinkom.
- f) Predmet dedne pogodbe je lahko bodoča zapuščina ali njen del. Predmet dedne pogodbe ne more biti cela zapuščina, ampak samo tri četrtine premoženja.

⁴⁰ Prav tam.

⁴¹ Prav tam.

6.4.4. Učinki

Zakonec se z dedno pogodbo ne more povsem odpovedati pravici napraviti oporoko. Čista četrtnina premoženja zapustnika, ki ne sme biti obremenjena ne z nujnim deležem ne z drugim dolgom, mora po zakonu ostati pridržana za oporoko. Če zapustnik oporoke glede tega deleža ne napravi, ne pripade pogodbenemu dediču, četudi bi mu bila obljubljena vsa zapuščina, temveč zakonitim dedičem.

Dedna pogodba lahko zajema maksimalno tri četrtine premoženja zapustnika.

Pogodbeni zapustnik glede razpolaganja s premoženjem, ki je zajeto v dedni pogodbi, ni omejen. Zapustnikova pravica razpolaganja se lahko omeji le glede razpolaganja z nepremičninami, in sicer z vpisom prepovedi odtujitve in obremenitve. Pogodbeni dedič nima glede premoženja, ki je predmet dedne pogodbe, nobene odtujljive, obremenljive in podedljive pravice. Pravica, ki izvira iz pogodbe, nastane šele s smrtjo zapustnika in je ni mogoče prenesti na koga drugega, če pogodbeni dedič zapustnika ne preživi.

Dedno pogodbo je mogoče upoštevati le, če se upravičenci nanjo sklicujejo. Zavezuje samo zapustnika, ne pa tudi dedičev po pogodbi, če so dediči pogodbeni partnerji ali tretji. Dediči imajo pravico, da dediščino sprejmejo ali se ji odpovedo. Dedna pogodba ni stvarnopravne narave, ker ne nastane stvarnopravno upravičenje za pogodbene dediče.

6.4.5. Prenehanje

Dedna pogodba se ne sme preklicati na škodo drugega zakonca, s katerim je bila sklenjena, lahko pa se razveljavi le, kakor to predpisujejo zakoni. Enostranski preklic dedne pogodbe je brez učinka.

Na podlagi zakona pa dedna pogodba preneha s smrtjo pogodbenega dediča pred zapustnikom, z dedno nesposobnostjo v času nastopa dednega primera, z dedno nevrednostjo, odpovedjo dedovanju in odklonitvijo dediščine ali z razvezo, razveljavitvijo zakona ali razglasitvijo zakona za ničnega. Tako je razveljavitev dedne pogodbe mogoča le z novo dedno pogodbo, pogodbo o odpovedi neuvedenemu dedovanju ali sporazumom o razveljavitvi dedne pogodbe. Ker je dedna pogodba močnejši pravni naslov od oporoke, je ni mogoče razveljaviti z oporoko.

6.4.6. Neveljavnost

Razpolaganje za primer smrti, ki mu manjka katera od določenih predpostavk, je neveljavno. Pravica izpodbijati dedno pogodbo zastara v treh letih, v pri-

meru ponareditve in podtaknitve pa v tridesetih letih. S konverzijo je lahko neveljavna dedna pogodba veljavna oporoka.

7. SKLEP

De lege lata v Sloveniji poznamo dva pravna temelja za dedovanje. To sta zakon in oporoka. Vsekakor bi veljalo razmisliti, da bi kot tretji pravni naslov za dedovanje določili dedno pogodbo, kar je bilo pri nas do leta 1955 že v veljavi.

Glavni pomislek pri dedni pogodbi je, kot že rečeno, pogodbeno določena vezanost glede razpolaganj s premoženjem, ki ga bo pogodbenik imel ob smrti, saj tako zapustnik ni več popolnoma svoboden v razpolaganju s svojim premoženjem do svoje smrti.

Zakonodaje Francije, Avstrije in Nemčije izrecno določajo, da pogodbeni zapustnik glede premoženja, s katerim razpolaga v dedni pogodbi, za časa življenja ni omejen. Zapustnik torej s pogodbo ni obligacijskopravno vezan, omejena je le njegova svoboda testiranja, torej razpolaganja za primer smrti glede premoženja, ki je predmet pogodbe. Zapustnik lahko s pravnim poslom za časa življenja glede premoženja, ki je predmet pogodbe, še naprej neomejeno razpolaga, pri čemer v Franciji ne more razpolagati neodplačno, v Avstriji pa se zapustnikova pravica razpolaganja omeji le glede razpolaganja z nepremičninami z vpisom prepovedi odtujitve in obremenitve v zemljiško knjigo.

Pogodbeni dedič za časa zapustnikovega življenja nima nobene pravice glede premoženja, ki je predmet dedne pogodbe. Njegova pravica izvira iz dedne pogodbe in nastane šele s smrtjo zapustnika. Pogodbeni dedič je v primerjavi z oporočnim dedičem v boljšem položaju. Oporoko lahko zapustnik vsak čas spremeni, ne da bi oporočni dedič za to vedel, nasprotno pa pogodbeni dedič natančno ve, kaj mu pripada na podlagi dedne pogodbe. Po drugi strani je pogodbeni dedič tudi v negotovosti, saj lahko zapustnik s premoženjem, ki je predmet dedne pogodbe, do svoje smrti prosto razpolaga. Takšni primeri so verjetno v praksi redki, saj sicer zapustnik ne bi sklenil dedne pogodbe.

Trditev, da je zapustniku z dedno pogodbo odvzeta pravica svobodnega testiranja, je zelo relativna – predvsem v primerjalnem pravu. V francoskem pravu je dedna pogodba med zakoncema ves čas trajanja zakonske zveze preklicna tudi zaradi hude nehvaležnosti. Preklic je mogoč tudi zaradi neizpolnitve naloge, določenega s pogodbo, ali v primeru kasnejšega rojstva otrok. Nemška ureditev dopušča zapustniku več možnosti.

Večina primerjalnopравnih ureditev bi bila sprejemljiva tudi v našem pravu. V praksi bi se verjetno dedne pogodbe sklepale hkrati z drugimi pravnimi posli.

Takšna mešana pogodba bi strankam omogočala, da dokončno razpolagajo s svojim premoženjem in tako določijo njegovo usodo.

Vsekakor bi bilo potrebno, ob ponovni uvedbi dedne pogodbe v naš pravni sistem, najprej opredeliti njeno pravno naravo. Zakonodajalec bi imel predvsem dve možnosti. Ali bi upošteval že obstoječo ureditev dednega prava ali pa bi uredil dedno pogodbo na temelju novih dednopravnih pravil.

Po mojem mnenju bi moral zakonodajalec ubrati srednjo pot in se zgledovati po primerjalni zakonodaji (predvsem nemški), lahko pa bi nekatera vprašanja uredil izvirno. Veljalo bi razmisliti, ali bi lahko uporabili tudi splošne institute obligacijskega prava.

Iz analize primerjalnega prava⁴² lahko razberemo, da želijo zakonci, ki se odločajo za sklepanje ženitnih pogodb, v večini primerov urediti vsa medsebojna razmerja, med katera spadajo tudi vprašanja dedovanja. V nemajhnem številu se v ženitnih pogodbah pojavljajo tudi dednopravne klavzule. Kaže, da bodo v našem pravnem redu ženitne pogodbe dopustne, dednopravne klavzule v ženitnih pogodbah pa še vedno ne bodo dovoljene. Glede na praktičnost ženitne pogodbe bi morali v našo zakonodajo vpeljati ženitne pogodbe in s tem dovoliti tudi sklepanje dednih pogodb. To pomeni, da se zavzemam, da naj bi dedne pogodbe bile veljavne vsaj med zakoncema.

⁴² V. Žnidaršič, nav. delo (2002), str. 117–209.

Literatura

- Hans Brox: *Erbrecht*, 19. Völlig neubearbeitete Auflage. Carl Heymanns Verlag KG, Köln, Berlin, Bonn, München 2001.
- Stojan Cigoj: *Komentar obligacijskih razmerij: veliki komentar zakona o obligacijskih razmerjih* dr. Stojana Cigoja. Uradni list SR Slovenije, Ljubljana 1984.
- Henry Dyson: *French property and inheritance law: principles and practice*. Oxford University Press, Oxford 2003.
- Murad Ferid in Hans Jürgen Sonnenberger: *Das französische Zivilrecht*, Bd. 3: *Familienrecht*, 2. Auflage. Verlag Recht und Wirtschaft, Heidelberg 1987.
- Peter Gottwald, Dieter Schwab in Eva Büttner: *Family and Succession Law in Germany*. Kluwer Law International, London 2001.
- Franz Gschnitzer: *Österreichisches Erbrecht*, 2. Neubearbeitete Auflage. Springer-Verlag, Dunaj, New York 1983.
- Janez Metelko: *Dednopravne pogodbe*, v: *Podjetje in delo*, 28 (2002) 6-7, str. 1210–1221.
- Vesna Rijavec: *Pogodbe civilnega prava, ki niso bile uvrščene v ZOR*, v: *Pravna praksa*, 16 (1997) 5, str. I–VII.
- Bogomir Sajovic: *Osnove civilnega prava*, Splošni del. Uradni list Republike Slovenije, Ljubljana 1994.
- Albin Smole: *Zakonito in oporočno dedovanje: sistematični oris materialnega dednega prava*. Uradni list SRS, Ljubljana 1965.
- Viktorija Žnidaršič: *Premoženjska razmerja med zakoncema*. Bonex, Ljubljana 2002.
- Viktorija Žnidaršič Skubic: *Dedna pogodba*, v: *Zbornik znanstvenih razprav Pravne fakultete v Ljubljani*, LXV (2005), str. 371–393.
- Viktorija Žnidaršič Skubic: *Dedna pogodba, dednopravne klavzule v ženitni pogodbi in skupna oporoka*, v: *Pravni letopis*, Inštitut za primerjalno pravo pri PF v Ljubljani, Ljubljana 2009.

Pregledni znanstveni članek

UDK: 347.68(497.4)

SCORTEGAGNA KAVČNIK, Nina: Dedna pogodba**Pravnik, Ljubljana 2013, let. 68 (130), št. 11-12**

Avtorica v prispevku poudarja, da bi vsekakor veljalo razmisliti, da bi pri nas kot tretji pravni naslov za dedovanje določili dedno pogodbo, kar je bilo do leta 1955 že v veljavi. Predstavi stališče do dednih pogodb v našem pravu in poudarja, da je trditev, da je zapustniku z dedno pogodbo odvzeta pravica svobodnega testiranja, zelo relativna – predvsem v primerjalnem pravu. Avtorica se v prispevku zavzema za ponovno uvedbo dedne pogodbe v naš pravni sistem ter navaja ustavnopravne razloge in praktične potrebe. Ob vsem tem pa svetuje previdnost in preudarnost, saj bi bilo najprej nujno opredeliti samo pravno naravo dedne pogodbe.

Review Article

UDC: 347.68(497.4)

SCORTEGAGNA KAVČNIK, Nina: Contract of Inheritance**Pravnik, Ljubljana 2013, Vol. 68 (130), Nos. 11-12**

In the article, the author emphasizes the importance of considering the possibility of including the contract of inheritance as the third legal title for inheritance in Slovenia, which was valid here until 1955. The author presents the position of contracts of inheritance in Slovenian legislation and points out that the argument that the testator is denied the right of freedom of testing with the contract of inheritance is very relative – especially in comparative law. The author of the article calls for the reintroduction of the contract of inheritance in our legal system, for which she provides constitutional reasons and practical needs. Furthermore, she advises caution and prudence, as it would first be necessary to define only the legal nature of the contract of inheritance.